

MENTOR

LIST ZA SREDNJE-
ŠOLSKO DIJAŠTVO

Št. 8. ::: Letnik V.

Urejuje
dr. Anton Breznik

Za leto 1912/1913

VSEBINA:

Advokat naših dni. (Tomo Zupan.) (Konec)	169
Iz življenja klasičnih narodov. (Dr. J. Samsa.) (III.)	176
Trikrat pri Savici. (J. M. Dovič.) (Dalje)	182
Drobiž	189—192

LE Lepa priložnostna darila. Največja in najbogatejša
tvorniška zaloga.

Dobro in poceni se kupi le pri meni, kar je obče znano. — Ure budilke od 3 K naprej; nikel-naste lepe anker ure od K 4.50 naprej; srebrne cil.-rem. ure od 7 K naprej; srebrne anker-rem. ure od 10 K naprej; diamantni prstan od 12 K naprej; briljantni prstan od 30 K naprej. — Lepe novosti v kina- in pravem srebru po znižanih cenah. Naročate novi cenik s koledarjem tudi po pošti zastoj. — Singerjevi šivalni stroji od 60 K naprej, tudi za pletenje (pouk brezplačen).

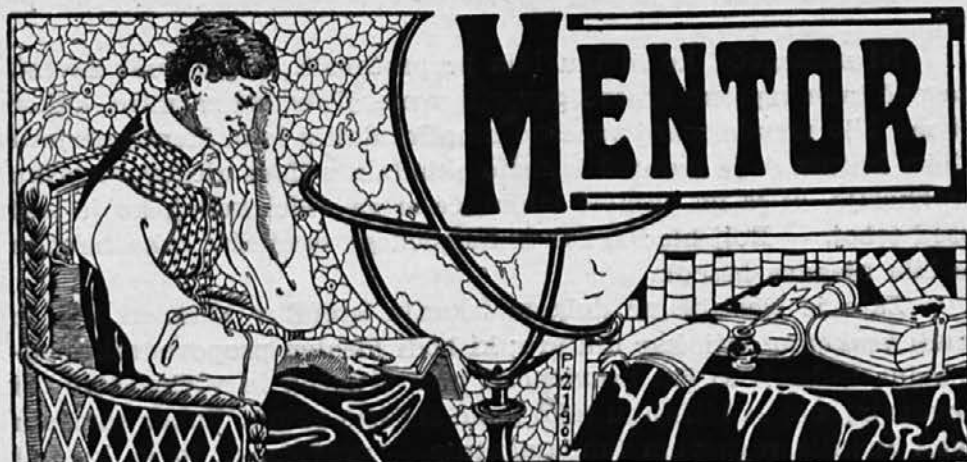
Fr. Čuden, trgovec in urar v Ljubljani.

Fr. P. Zajec, izprašani optik, Ljubljana, Stari trg 9
priporoča svoj dobro urejeni optični zavod
kakor tudi različne vrste naočnikov, ščipalcev,
toplomerov, daljnogledov itd. Popravila očal,
ščipalcev itd. izvršuje dobro in ceno!

Izhaja v zavodu sv. Stanislava v Št. Vidu nad Ljubljano prvega dne vsakega meseca in stane za dijake dve kroni, za druge naročnike štiri krona na leto.

Tisk „Katoliške Tiskarne“ v Ljubljani. — Odgovorni lastnik Alojzij Markež.

Letnik V.

List za srednješolsko dijaštvo.

Štev. 8.

Tomo Zupan:

Advokat naših dni.¹

(Konec.)

Človek Mencingerjeve čúdi — tako bi sodili — je stvarjen za duhovski poklic.

Da, vsekako stvarjen.

A nisem teh misli, da bodi to vsakedo, ki je Mencingerjevih lastnosti. Preveč bi nas morda bilo.

To svoje prepričanje pa tu povdarjam, da je najboljši izmed poklicev uprav duhovski onemu — a le onemu, komur se je v dušo vtisnilo večje pozabljenje na samega sebe, nego mu mora biti skrbljivost za druge:

„Odlóčno odpovéj se svóji sróci,
Goreče išči drugim jo doséči:
Zivéti vrli móž ne smé za sé.“

Greg, I, 28 (1882).

Tudi enega pravega srca na svetu ne bo, da bi si upalo česa drugačnega trditi, nego to trdi z gornjo besedo najnežneja pesniška duša, kar me jih je srečalo v mirnem pristanu med knjigami. To »Daritev« je pesnik — kakor sam znamenjuje v rokopisu — namenil novomašniku Smrekar-ju. Kedaj je moral ta Smrekar s pozorišča, ne vem. Danes ga več ne navaja goriška duhovska knjiga.

Popolnoma teh nazorov je bil Mencinger že v mladosti.

Vedel pa je, da zanesljivih ljudi trebajo svétne poklici; in ti svétne stanovi prav tako, kakor jih treba duhovski.

¹ Pri tem spisu beri v zadnji številki namesto: kakoršen družabnik je bil — kakošen (str. 146), namesto: od časa — od časa do časa (147), namesto: je navdušenje za krščanstvo — je navdušuje (149).

Ni nemogoče, ko bi mu bila preprečevala to pot tudi zavest, da pač tako vspešno umeva govoriti v manji družbi za mizo, kakor bi mu bilo menda manj vspešno množici doli z lece. Mencingerjeva šibka beseda se je namreč le malo skladala s tisto njegovo orjaško osebnostjo, ki je ne pozabiš lahko, če si ga videl kedaj, ko je stal pred teboj. — Bolj hladen žar iz mogočnega ognjišča: taka nekako je bila njegova beseda.

Zato je slednjič po dolgem iskanju krenil v stan, ki naj se trudi vsakemu dati, kar mu gre; ki bódi idealen propovednik med-sebojne ljubavi; ki čut pravičnosti nósi v narod in v človeštvo; ki povdarjaj, naj se bližnjiku tako malo slabega včinja, kakor samemu sebi: *Justitia regnorum fundamentum* — pravičnost; ta je, ki drži države in človeštvo po koncu. — Tako je postal Mencinger glasnik pravice in v takem poslovanju so mu potekali mladostni dnevi; potekala mu moška doba in ko se je glave polastila Triglavova belina.

V sad so dozorevali v Mencingerjevi globoki duši nauki, ki mu je je dečku v srce vcepil véliki škof Zlatousti, njegov vodija v Alojzijevišču. — Česa takega se pa ni edinemu Mencingerju godilo, nego se je ponavljalo v vseh tistih mu sodobnih naravah, ki so si zgodaj znale otresti današnjo prav pogostovno plitvost, koja poleg nesposobnosti zna pa prav na debelo pogledovati le sama v sebe in sebe; a se brljavo ozira v bližnjikovo boleče oko.

Kako rad je poroma nazaj v Alojzijevišče, začrkal mi je takoj, ko sem bil po dokončanem bogoslovju še nesvečenik nastopil hišno prefekturo. Tako-le se glase 14. oktobra 1862, leta iz Brežic mi poslane besede: »Ko pišeš ravno iz Alojzievša, v katerim sva včasih pohajala in razgrajala, me spominjaš na mnogo prijetnih ur, in tudi na tisti beršlin, ki sem ga »in aeternam rei memoriam« v zadnjem kotu verta na svoji njivici zasadil. Poglej enkrat, ako še živi, in če bi se ti poljubilo, kdaj malo piši, kako se počuti tisti bršlin in kako teko tvoji poetični dnevi.«

Kar sem do sedaj zapisal o Mencingerju, to temu sestavku »Advokat naših dni« ne more biti glavni namen.

Tako ste sklepali sami, ko ste gledali v ta naslov in ste do tukaj prebrali mojo besedo. Po pravici mi namreč trdite, da ne bo brez enacih ali vsaj podobnih Slovencev in tudi ne brez podobnih mu advokatov.

A izbravši si današnji naslov sem vas pa hotel popeljati v Mencingerjev prav dosti nenavadni krški dom in v njegovo tamošnjo popolnoma nenavadno odvetniško pisarno. — Tisto dobo sem s tem mislil, ko je Mencinger na prav poseben način odvetništvo pričel tudi s svojim Bogom.

Takoj namreč, ko je natančno začutil, da ima cenit človeških dni že davno za seboj in je to čutil, da mu ne bo več povratka na

rodni Bohinjski Brod; pač pa ga čaka vožnja čez Karonov brod — takoj je jel z bistrim vidom pogledovati tje ónostran groba in jel premotrivati to, kar ni enodnevnega; kar redoma ne vsebujejo pisarniški akti; kar je višnjega: kar večnega biva nad nami po dovršenem našem tukajšnjem potovanju.

Nekako 7 let pravijo, da se je resno bavil s to posmrtno deželo, kateri je vsak vas — četudi je na leta in leta mlaji od mene — vsak dan prav v toliko bliže, v kolikor se jej jaz približujem.

In to, ne da bi se bilo na njem česa posebnega opazovalo.

Kako je pričel?

Nekokrat je stopil v krško župnijsko bivališče z besedo: »Gospod, po potni list sem prišel.« Župnik moža postave začujeno po-

Napoleonu izroče dekret, da je izvoljen za cesarja.

gleda: ‚Saj potne liste srenja daje; pred leti ste je vi dajali, ko ste bili tu župan.‘ A Mencinger pomežika nadaljujoč: »Ne za po svetu popotnega lista; nego takega za večnost.«

Mencinger je menil s tem resnih ascetičnih knjig.

In takih popotnih dokumentov si je bil skup spravil lepo število: nekaj iz župnišča in nekaj iz krške kapucinske knjigarne — prav znatno si je z njimi pomnožil svoje tozadevno bukvišče.

Te-le popotne knjige so mu bile:

1. Sv. pismo, zlasti listi sv. Pavla. Vse to v latinskem jeziku.
2. Sti. Augustini confessiones. V latinskem jeziku.
3. Sv. Ivana Zlatoustega spisi. V grškem jeziku.
4. Thomas Aquinas. Summa contra gentiles.

5. Thomas Aquinas. Summa theologica. Ex typographia pontificia.

6. Tomo Kempčanova hoja za Kristom: Ali v latinskem, ali v slovenskem jeziku. Vsebina te zlate knjige mu je bila tako v duši, da je v pogovorih večkrat kar cele strani iz nje dobesedno navajal.

7. Sv. Frančiška Saleškega Philothea, navod na pobožno življenje. Ali jo je bral tudi v francoščini, vam ne vem povedati.

8. Živenje svetnikov in svetnic božjih. Spisala Rogač-Torkar.

9. Gihr. Das heilige Messopfer.

10. Pagani. Premišljevanje o sv. Rešnjem Telesu.

11. Manuale precum.

12. Kosar. Nebeška hrana. Dva zvezka.

13. Pavlič. Gospod, teci mi pomagat.

14. Hettinger. Apologie des Christenthums.

15. Alban Stolzova dela.

Posebno še v zadnjem času pa mu je vedno ležala na pisalniku: Baraga. Dušna paša.

Sv. Alfonz Liguori-Karlin. Priprava na smrt.

Sicer je od prijateljev dobival raznovrstnih knjig, kakor n. pr.: Card. Gibbons. Der Glaube unserer Väter.

Poulin. Vers l'Eternite — na poti v večnost.

Kakošna dušna trdnoba, kaka globoka izobrazba se zrcali le samo iz teh knjig, mi ni treba povdarjati. Vas, stareje bralce, ki ste bližniki Mencingerjevim letom — vprašam: Kedo vas pa hodi danes brát grških ali tudi le latinskih izvirnikov; danes, ko imate dobo iz šolskih klopi že 30, 50 in več let za seboj? Kedo vas se vkvarja z Akvinatovim globokoumjem v latinskem jeziku?

To tukaj začrkano je torej potovno listovje in odhodnje berilo ter premišljevalska tvarina, kakor si jo je nabaviti znal advokat naših dni.

A v roki so mu bili še drugi spisi podobne vsebine, ki jih pa danes ne poznam, da bi je vam navajal.

Toda ne le taki spisi in take knjige. Vglobil se je ob tem pripravljaju na smrt, popolno vglobil tudi z vsim svojim bistvom v dejansko versko življenje.

Izvršil je vesoljno izpoved, ki se je zanjo pol meseca izpraševal. Opravil jo je pred takratnim kapucinskim gvardijanom, o. Ubaldom Brgantom, ki je bil do svoje smrti 1911. l., Mencingerjev izpovednik.

Sicer je že poprej redoma prihajal do izpovedi na dva meseca. Ob 7. uri se je takrat navadno podajal v cerkev. Po izpovedi molil eno uro; nato šele pristopil do sv. obhajila. Krog 11. ure je zapuščal cerkev ter šel domov.

Najzadnja leta so ga pa večkrat opazili, kako so mu tudi v pisarni zdrkovale med prsti jagode rožnega venca; tako, da mu je bila pisarna časih nekako molitvišče.

Zelo strog je bil glede postov ob petkih in to celo v svoji zadnji bolezni.

* * *

Živenska sveča je jela Mencingerju vgaševati.

Pravili so, ki so ga videli zadnje čase, da se je kloniti začejala njegova izredno ponosita postava in omahoval mu je tudi kedaj tako zanesljivi korak. Že dalje poprej mu je pešal njegov telesni vid; dušni — prijatelji — ta mu ni pešal nikoli. Sam pa je včasih vender le tožil, da mu spominj noče več biti tisti, kakor oni izza mladih let.

A na smrt njegovi bližnji krogi vender le niso bili pripravljani. Saj se mu izrečno nobena bolezen ni bila pokazala.

Napoleon pri Slavkovem.

Teden pred smrtjo je celo nekako odleglo. Zato se je takrat ves vradoščen zglasil svojemu sedanjemu izpovedniku, kapucinskemu očetu Kamilu Požarju: »Hvalo Bogu; bolje je. Sedaj bom še bolj služil Bogu in še bolj za dušo skrbel.« — A to njegovo domnevanje ni bilo pravilno. Šlo je vztrajno navzdol. Prevideli so ga za smrt.

12. aprila dopoldne je naročil svojim domačim, naj ga lepo preblečejo.

Kmalu nato je veleval sinovoma, da iz druge sobe zelo lepo podobo Križanega snameta ter jo obesita tik ob Marijino, ki mu je že poprej visela nad posteljo, priopominjajoč: »Krist in Marija sta

mi sedaj edina tolažba.« To je bilo njegovo zadnje naročilo svojcem in svojcev zadnja vsloga njemu.

Nato si je zaželel še enkrat odhodnice za na oni svet in morali so takoj po o. Kamila, ki se je klicu odzval nekoliko pred 1½2. popoldnanju uro.

»Težko diham in težko govorim in ne morem kaj prida uživati. — Koliko imate, oče, zame kaj časa na razpolago?«

»Če hočete, bivam tu lahko do 6. večerne ure.«

»Prosim vas torej potrpljenja z menoj. Račun o vsem življenju, ki bi ga rad skončal, bo precej dolg. Mnogo časa porabiva, predno ga rešiva do zadnje točke.«

Torej tudi v teh besedah še tón, ki je Mencingerja zvesto spremljal v življenju do njegovih končnih trenutkov.

Ker je došla gospa, odstranil se je oče kapucin v sosednjo sobo.

Le nekaj minut in zglesi se ženin obupen krik. Izpovednik se vrne in vidi, da Mencinger umira. Podeli mu odvezo, sv. poslednje olje in papežev blagoslov.

Nazoči so bili ob teh sv. činih: žena; sinova: prof. Milan in odvetniški kandidat Janko. Prihiteli so tudi sotrudniki iz pisarne.

Katera je bila Mencingerjeva zadnja beseda: to sem se izvedeti potrudil. Učenštvo rado čuje in si rado zapominja, kako je Napoleon I. umirajoč šepetal: »Sur la tête!« Pojasnovali so si, da se je s temi besedami slutil še enkrat armadi na čelu. Znano je, da je Goethe hotel »Mehr Licht!« In naš Prešerin je jeknil: »Vzdignite me!«

A Mencinger? Mencinger — odkar mu je slabo postalo — niti ženi, niti svojcem, niti izpovedniku ni izpregovoril ne besedice.

Škoda, da ni — mi pravite. — Škoda; a zdi se mi, mladeniči, da kedor z Bogom govoriti prične, jenja govoriti z ljudmi.

Ko mu je ljudomili kapucin podeljeval papežev blagoslov, odprl je Mencinger oči; pogledal po navzočih, globoko vzdihnil in ni ga bilo več. — Pač; truplo je še bilo; a duša, ta je pa že bivala v Stvarnikovem objetju.

12. aprilja 1912 je ta njegov preselitveni dan; to leto na petek. In ob 2. uri popoldne; torej le eno uro pred Gospodnjo smrtjo na križu.

O tem zadnjem prizoru iz Mencingerjevega bitja se je izrazil njegov dolgoletni zvesti koncipijent Ferdinand Anžiček: »Njegova smrt je bila lepa in lahka; smrt pravičnega je bila; zdelo se mi je, da je umrl svetnik.«

Umr! Ne; ni umrl. — Dan za dnem vam bo donelo pisatelja Mencingerja ime s šolskih kateder. Vselej takrat, kadar vas učitelji ter vzgojitelji popeljejo v slovesnost njegovega in našega ljubega materinega jezika. Mencinger ni umrl. — Buditelj svojemu rodu ne umrje. Kedor to ni bil, ta je umrl.

Vstopi se, mladi bralec, vabim te seboj na radoljiško planoto. Pridi mi sem nekoliko pred solnčnim zahodom. Obrniva se čez blejsko jezero tje proti Triglavu. V roko vzemi knjižico, ki je mala, a je našemu narodu priborila do danes največo slavo: vpeljala nas je v literaturo svetovnih ljudstev. V njej bereš:

Dežéla krájnska níma léps'ga krája,
ko je z okóljšno ta, podóba rája. Preš. Kèrst, 175 (1847).

Ljut vihar je morda deloval tu v tem rajju na jutro. Zato je toliko mileji bil ta popoludan in mileji bo njegov solnčni zaton za Triglavom. Zatoniti nama to trenotje popolnoma še noče. Saj iz žlebin triglavskega pečevja na desno in na levo celo nazaj za seboj pošilja velikanskih žarkov, ki se raztezajo daleč navzgor po večernem nebu; pošilja nazaj za slovo. Osem, morda dvanajst sva jih

Bitka pri Aspernu.

naštela. Tako se gorenjsko solnce slovi. Prizor ti je to tak, da krasnejih — vsaj mislita tako — ne premore velikó naš božji svet. Duša ti kipi.

Ko gledaš z menoj ta na slovenski zemlji edin zaton, te vprašam: Ali se ti je zdel danes lepši jutranji solnčni izhod tam nad hladnim Tržičem; ali je lepši ta slovesno ožarjeni njegov poslov za bajeovitim Triglavom?

Odpriva Homerja. Jutranjo zarijo, ki ordečeva helensko ozemlje, označa častiti videc z *ῥοδοδάκτυλος* — torej rožnoprstnato jo imenuje. Ko bi ga — proroča izza najinih gimnazijskih ur — v to radoljiško ozemlje privabila s sabo na ta današnji solnčni odhod. kaj meniš, kako bi nama pa to današnje nebesno krasoto naše domovine označiti hotel? — Ostane naj, kar sem bil spesnil o jutranji zarji svojega zlatega domovja, ko nisem še poznal vajinega čarnega Triglava — rekel bi nama menda véliki slikar naravnih krasot.

A, če sem takrat rodno jutranjo zarijo *φωδὸδάκτυλος* nazval, bodi pa dva-, trikrat rožnoprstnata ta vaša večerna zarija nad in za slovenskim Triglavom ob solnčnem zahodu.

Vprašam te — kedaj se je v narodu izpričala silnejša veličastnost: ali takrat, ko so slovenske rojenice nad vse tajinstveno položile v kmečkoljubo Kovačevo izbo na Bohinjskem Brodu upapolnega Ivana? — Ali ob izhodu? — Ali pa takrat, ko mu je smrtni angelj v mrzleji staromeščanski hiši na Krškem zatisnil za ta svet oko? — Ali ob zahodu?

Čul sem odgovor iz tvoje duše, mladi prijatelj — prav si razsodil.

Dr. I. Samsa:

Iz življenja klasičnih narodov.

III. Grški študent.

V tistih časih se je laže študentovalo kakor dandanes. Res da so bile gimnazije že za časa čudaka Sokrata in modrijana Platona in domoljuba Demostena, pa bile so drugačne. Tedaj še ni bilo osem razredov, ne toliko predmetov kakor dandanes, tudi ne toliko in tako sitnih profesorjev; takrat še ni bilo ne izpričeval, ne šolnine, ne karcerja, ne konferenc, še celo klasifikacije ne, in — neverjetno, a resnično — nikoli se ni za red izpraševalo; „hora legalis“, disciplinarni red, ukor in druge take nazadnjaške naprave so bile „terra incognita“. Da, da, prav si imel, Ovid, ko si pel:

„Aurea prima sata est aetas“.

„Bila je zlata doba v začetku“ — tudi za študenta. Lahko tebi, helenski sinko! Starega slepca Homerja si umel, kakor naš petošolec prvošolsko čitanko. Druge učne knjige pa imel nisi; Homer ti je bil abecednik in katekizem, slovnica in berilo, zgodovina in prirodoslovje. Srečni Homerovič!

A da prideš lepega poletnega dne ob $\frac{3}{4}$ 8. uro zjutraj pred eno izmed naših gimnazij, tedaj bi strmel in zijal, gledal in premišljeval, a — razumel ničesar. Videl bi male prvošolčke z ogromno butaro knjig, manjših in večjih; najrazličnejši naslovi: Latinska slovnica, vadnica, nemško berilo, zemljepis, atlas, prirodoslovje itd.; vmes pa zvezke, preparacije, stvari, o katerih se še vašim grškim profesorjem nikoli sanjalo ni, kaj šele tebi in tvojim tovarišem. Naravnost groza pa bi te obdajala, ko bi pogledal v katerokoli knjigo učenega osmošolca, ki ima več v glavi kot so imeli vsi tvoji profesorji v peti. Kajne, hvaležen si Zevsu in vsem olimpskim bogovom, da ti ni treba hoditi v te gimnazije, ki imajo od vaših

samo še ime in vašega Homerja in — v novejšem času tudi nekoliko telovadbe. Ne preostaja ti drugega, kakor da deklamiraš z našim Stritarjem o teh novih časih:

Kaj doživeli smo na sveti!
Vse vprek se čudeži godé;
težko je čase te umeti,
drug svet je, drugi so ljudje.

Blisk zdaj človeku je svečava,
zanj dela kakor hlapec zvest;
z ljudmi po zraku ladja plava,
skoraj ne bo več treba cest.

Kar čujem, v glavo meni noče,
kar vidim, čudno se mi zdi;
kar prej je bilo nemogoče,
strmeč zdaj gledajo oči.

Brez vprege kakor piš viharja
vozovi črez gore drče;
Trst z Dunajem se pogovarja,
od ust do ust beseda gre.

In vendar, če bi ta grški študent prisostvoval samo eno uro v kateremkoli gimnazijskem razredu, bi se prepričal, kako resnične so besede Schillerjeve: „Wo Könige bauen, haben die Kärner zu tun“ — „Kjer zidajo kralji, imajo samokolničarji dovolj opravka“. Saj bi videl, da precej naše učenosti in naš toliko hvaljeni napredek sloni na tem, kar so Grki zamislili in ustvarili; prepričal bi se, da se naši pesniki in pisatelji še vedno uče iz Homerja, Sofokla, Platona, Demostena... In sin grške Muze nam našega napredka ne bi zavidal, saj so nam ga njegovi rojaki-misleci omogočili.

Sicer pa:

Selbsterfinden ist schön; doch glücklich von andern Gefundnes
Fröhlich erkannt und geschätzt, nennst du das weniger dein?

(Goethe).

* * *

Pravijo, da še nihče ni padel učen z nebes; in učenjaki trdijo, da je duša mladega zemljana, ki z jokom protestujoč pride v to našo solzno dolino, „tabula rasa“, nepopisana deščica, sprejemljiva za vse. Tako je bilo, kakor vse kaže, tudi pri Grkih; vsaj dokazov, da bi bilo pri njih drugače, še nimamo. Pet, sedem ali celo deset dni je bil mladi kričač brez imena. Peti dan po rojstvu je bil praznik „okolitekanja“ (*ἀμφιδρόμια*): Dojilja je v teku nosila otroka okoli ognjišča kot središča domače hiše in družine. Nad vrati pa je bil pritrjen oljčen venec, če se je rodil deček, volnen trak, če je bila deklica.

S tem simboličnim dejanjem je bil novorojenec sprejet med družinske ude in priporočen domačim bogovom. Svečanost se je zaključila s pojedino, h kateri so bili povabljeni hišni prijatelji in znanci. Sedmi ali deseti dan po rojstvu pa je bil „krst“, to se pravi, otrok je dobil ime pri daritvi (*δεκάτην θύειν, γενέθλια θύειν*), ki ji je zopet sledil svečan obed prijateljev in sorodnikov. Strici in strine, tete in botri pa so obdarovali tega najmlajšega sorodnika. Plemenite Atenke se niso veliko brigale za svoje dojenčke, izročale so jih dojiljam (*τίτθη, τιθήνη, τροφός*), ki so jih dojile in vzgajale v

nežni mladosti, jih okoli nosile — zibeli (*εὐκίνητα κλιθίδια*) so poznejšega izvora — jih spravljalje spat:

Ležaj, ninaj, tut ujnač!
 Naše dete nima hlač.
 Jedne ima, pa jelove —
 Tudi te niso njegove:
 Včeraj jih je sraka dala,
 Danes jih je vrana vkrala.

Tut ujnač!

se ž njimi igrale, pa jih tudi strašile, če niso ubogali, z „divjim možem“ in „hudo ženo“: z Empuzo, z Mormoliko in Gorgo itd., ki porednim otrokom kri izpijo in njihovo meso jedo. Brr! Z bujno domišljijo obdarjenemu Grkoviču je morala kar kri zastati! Oče se za svojega sinka ni utegnil mnogo brigati. Zvečer šele se je plemeniti Atenec vrnil iz svojega urada, s trga, iz sodnije..., kjer je cel dan živel samo „rei publicae“, reševal državne posle, sodil, sklepal o miru in vojni; cel dan je žrtvoval državi — pri intenzivnem političnem udejstvovanju Atencev je bilo to samo ob sebi umevno; da bi to moglo biti drugače, Atencu še na misel ni prišlo. Zvečer šele je prišel domov, se oglasil pri ženi, v ženski sobi, v salonu (*γυναικόν, γυναικωνίτις*) — in tedaj šele je dobil oče čas za svojega malčka; urno mu je sinko na kolenih:

Skoka, skoka konjič
 Na polenci,
 Na kolenci
 Dete naše daleč jezdi,
 Pod nebesa k svetli zvezdi...

Polagoma je začel grški Janezek ločiti med desno in levo; učili so ga, naj smokvo nese v usta z desno roko, ki je „lepa“, leva je „grda“, „nesrečna“. Slovenski Janezek razločuje desno in levo s pomočjo žlice:

Dete moje, primi žlico
 Z desno roko, ne z levico!
 Desna roka — prava,
 Leva — potoglava;
 Desna roka — ugodna,
 Leva je nerodna...

Grški samosrajčnik žlice ni imel, a razločevati med desno in levo se je vendarle naučil.

Toda čas hiti, mlademu Grčku postaja suknjica vedno krajša, že zna govoriti; ko pride ata domov, ga pozdravlja: *χαίρε, πάππα φίλτατε; μάμμα* ima vedno na jeziku, kadar je lačen. Tako se je dečko v žalosti in veselju razvijal in likal do 6. leta, ko je nastopil „pot v šolo“. Dobil je „hofmajstra“, pedagoga (*παιδαγωγός*), ki ga je vedno nadziral, spremljal v borilnico (*παλαιστρα*), kjer se je učil boriti, in v šolo (*διδασκαλείον*), kjer je *γραμματιστής* — abecedar — učil branje in pisanje. Pedagogi in učitelji so bili navadno sužnji

in daleč daleč pod socialnim stališčem današnjih učiteljev. Njihova „osebna dohodnina“ je komaj dosegala eksistenčni minimum. Kaj hočemo? Na svetu je že tako: „Quem dii odere, paedagogum fecere.“ Saj tudi naš študent-inštruktor včasih vzdihuje z Jenkom:

„Gorje mu, kdor bedakom posoditi čas mora, glavo in roke“.

Odlični sinovi so imeli seveda izobražene pedagoge; macedonski kralj Filip je svojemu sinu Aleksandru pridobil velikega modroslovca Aristotela za vzgojitelja.

Šola in izobrazba je bila zasebna stvar; grška in rimska država za to ni imela časa. Prve javne šole so cerkvena ustanova, nastale so v samostanih; ravno tako so univerze, ki si jih je pozneje prisvojila država, cerkvenega izvora.

Ko je znal grški učenček svoj abecednik, ga je vzel v roke „profesor“ (*γραμματικός*), ki ga je vpeljal v slovstvo, zlasti v Homerja. Homer je bil Grku začetek in konec višjega pouka: katekizem in zgodbe, zgodovina in zemljepis, prirodoslovje in modroslovje. V 13. letu se je pričel pouk v godbi; namen godbe je bil mladim plemičem *καλῶς σχολάζειν*, dostojno preganjanje dolgega časa, kakor pravi Aristotel, kar je vendar nekoliko finejše kakor laško: dolce far niente.

Od 5. stoletja dalje so važno vlogo v vzgoji mladine igrali sofisti, laži-modrijani, ki so si sicer za razširjenje splošne izobrazbe pridobili priznanja vrednih zaslug, poleg tega pa tudi izpodkopavali staro vero, vzgojo in moralo pozunanjili ter širili subjektivizem in racionalizem; predvsem pa so poudarjali in učili izurjenost v govorništvu, čegar pomen so videli le v zunanjih blestečih oblikah, miselna vsebina govorništva jim je bila postranska stvar. Taki sofisti so bili: Protagora iz Abdere (480–410 pr. Kr.), glavni predstavnik zloglasnega sofističnega nauka *πάντων χρημάτων μέτρον ἀνθρώπου* — človek je merilo vsega; obetal je, da bo za denar mladeniče naučil krivični, slabi stvari pripomoči do zmage (*τὸν ἥττω λόγον κρείττω ποιῆν*). Gorgija, iz sicilskega mesta Leontini († 375), je prišel l. 427. v Atene prositi pomoči proti Sirakuzam. Ostal je tu kot učitelj govorništva; pesništva vajeno grško uho je imelo veliko veselje nad njegovimi govorniškimi figurami. Hipija iz Elide je znal govoriti, dokler ga je hotel kdo poslušati, „de omnibus rebus et quibusdam aliis“. Bahal se je, da zna vse sam narediti, kar izobražen mož potrebuje. S temi možmi, ki so imeli s svojo univerzalno površnostjo silno slab vpliv na mladino, sta bila v hudem boju Sokrat (469–399) in njegov veliki učenec Platon (428–348). Sokrat je bil prvi, ki je dosledno in vztrajno trdil, da prava vzgoja ne obstaja v zunanji izobrazbi, ampak v notranji, v spoznanju samega sebe. On se je prvi vglobil v človekovo notranjost, prvi je skušal odgovoriti na vprašanje: „Kaj je prava vzgoja?“ Odgovoril je:

„Prava vzgoja je spoznanje, kaj naredi človeka boljšega, prava vzgoja je krepost.“ Ta nauk je Platon logično razvijal in branil proti svojim nasprotnikom, sofistom. To je najdragocenejše spoznanje poganškega modrijana.

Z 18. letom je postal grški mladenič polnoleten (*ἔφηβος*); bil je sprejet v listino meščanov in zdaj se je pričel zanj bistven del grške vzgoje, telovadba, gimnastika. Vršila se je v posebnih poslopih z imenom *γυμνάσιον* (vadnica), od katerih imajo naše gimnazije svoje ime. Vsako večje mesto je imelo svojo „gimnazijo“. Ta gimnazija pa je bila vse kaj drugega, kakor so naše gimnazije. To je bilo dvorišče v obsegu kakih 400 metrov, obdano od stebrov, proti izhodu v dvojni vrsti. V tem dvorišču se je nahajala telovad-

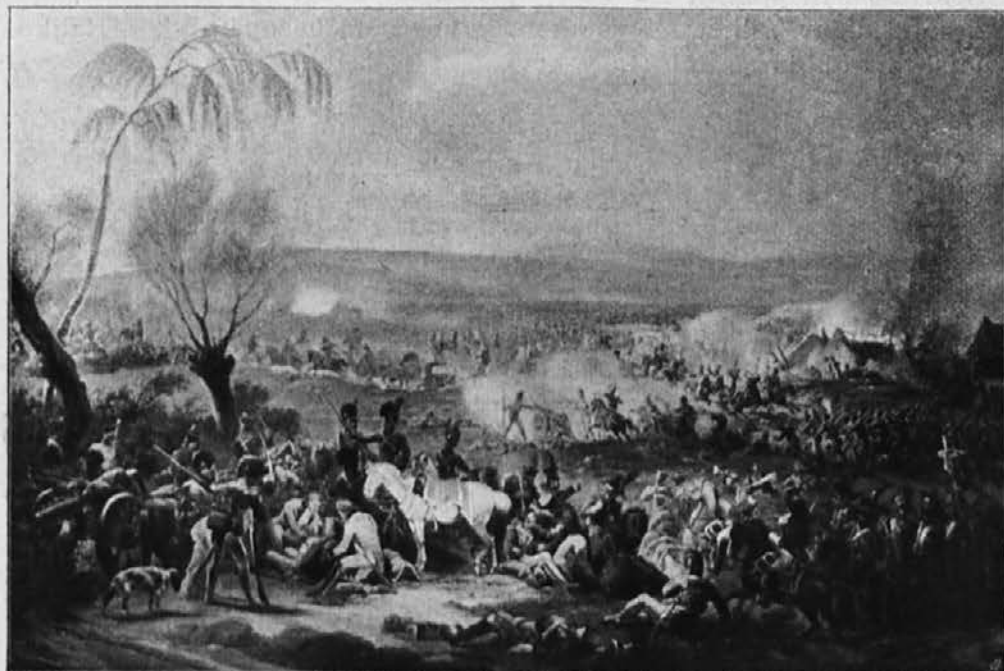

Napoleonov prehod čez Donavo pred bitko pri Wagramu.

nica za mladeniče (*ἐφηβείον*), kopališča; okrog pa so bile lope in hodišča, kjer so bile ob stenah kamenite klopi. Tukaj so učili in postopali sofisti, govorniki in filozofi, tudi Sokrat je najrajši zahajal sem, kjer je bilo vedno dovolj mladih ljudi, ki so si hodili sem vedrit glave in bistririt pojme. Te gimnazije so bile vežbalnice grškega duha in telesa. Grška telovadba je obstajala iz sledečih predmetov: 1. tekmovalno tekanje (*δρόμος, στάδιον*); 2. skok (*ἄλμα*); 3. borenje (*πάλη*), bistven del grške gimnastike; 4. metanje okrogle plošče (*δίσκος*); 5. metanje sulice. Teh petero vrst telovadbe so imenovali *πένταθλον*. Višek telovadbe pa je bil boj s pestmi (*πυγμαίη*), kjer so imeli borilci roke z jermeni ovite, a tudi brez jermenov (*παγκράτιον*).

V teh vežbališčih se je urila grška mladina v urnosti in gibčnosti, tu si je množila telesno moč ter se vežbala duševno po pravilu: „Mens sana in corpore sano“ — zdrava duša v zdravem telesu. Tukaj so se urili junaki, ki so se zaupajoč v svojo moč postavili velikanskim množicam perzijskega kralja nasproti — v bran za domovino. Tukaj so se pripravljali slavni zmagovalci pri Termopilah, pri Maratonu (490) in pri Salamini (480).

Strokovno izurjenost v tem borenju so imeli le borilci po poklicu, atleti (*ἀθληταί*). V poznejši rimski dobi je nastal poseben stan borilcev, gladiatorjev, ki so z močjo in gibčnostjo svojih mišic dražili živce razkošnih Rimljanov. Nam modernim se zdi ta zabava

Bitka pri Waganu.

surova in deloma po pravici, kajti v gladiatorstvu je iz sredstva postal namen. Toda o tem pozneje kdaj.

Ženska vzgoja je bila omejena izključno na hišo, deklice so se urile le v ženskih opravilih in ročnih delih.

Kar smo dosedaj povedali o grškem študentu in njegovem likanju, velja le za jonsko pleme, čegar klasični predstavniki in usovršitelji so bili Atenci. Popolnoma drugačna je bila vzgoja pri dorskih Grkih, ki nam jih predstavljajo trdi, kratkobesedni, bojeviti Špartanci. Kakor je njihovo mesto Sparta ob reki Eurotas nastalo iz bojnega tabora in tudi bojni tabor pravzaprav vedno ostalo, tako je bilo špartansko življenje neprestano bojno življenje. Vsa vzgoja špartanske mladine je imela namen vzgojiti krepke,

vsemu hudemu vajene vojake. Dorsko pleme je bilo v marsičem ravno nasprotno jonskemu. Pri Atencih se država za vzgojo ni brigala, Šparta je prevzela mladino popolnoma v svojo skrb. Takoj po rojstvu špartanskega dečka so se zbrali najstarejši možje dotične občine (*γυλῆ*) ter odločili, bo li dečko sposoben za težko špartansko življenje ali ne. Ako so uvideli, da ne, so ga dali odnesti na goro Taygetos in ga tam prepustili njegovi usodi. Če pa je to prvo „izkušnjo“ srečno prestal, se je do sedmega leta veselil svoje mladosti in božjega solnca. Dečko se je pač že v nežni mladosti navzel resnosti in vojaškega duha; saj je videl v Šparti le resne vojaške naprave in obraze, vzgoje srca in nežnih čustev osorni Špartanec ni poznal. Da so se špartanski dečki vse drugače resno držali, kadar „so se šli vojake“, kakor naši bosopetniki, si lahko mislite; saj jim je bilo to v krvi.

Boben bobna: bam, brbam!
 Zdaj vojaki gremo k vam!
 Konj po cesti peketa,
 Voz ropoče in drdra.
 Tromba poje: tarará!
 Mesto vaše smo izbrali,
 Da bi tukaj nočevali . . .

S sedmim letom pa je stvar postala resna. Fantič je bil sprejet v državni zavod (*ἀγωγή*), kjer so se dečki skupno urili v telovadbi in v prenašanju vsakovrstnih naporov, pa tudi v branju in pisanju in v špartanski godbi. Z dvanajstim letom je postalo življenje še strožje. Urejani so bili popolnoma vojaško. Imeli so samo plašč za obleko, spali so na bičju, ki so si ga sami natrgali v reki Eurotu, nadzirali so na skrivnem državne sužnje (*helote*), ki so jih smeli tudi kaznovati (*κροπταία*). Tudi deklice so se — ločeno od dečkov — vadile v telovadbi. Tako je bila cela špartanska država — velika vojašnica.

J. M. Dovič:

Trikrat pri Savici.

(Dalje.)

IV. Vrba.

Gestrin je bil dobre volje in je začel deklamirati, ko smo zapustili Tržič s tako neprijetnimi spomini:

Zvečer je Dunaj zapustil,
 Je zjutraj že v Tržiču bil . . .
 Tržane tukaj vstat budi.
 Prijazno jih ogovori:
 Kje Krištof Lambergar stoji?

Cesarski sel je šel skozi Tržič klicat Lambergarja na dom, da gre na boj zoper Pegama. Kakor so Tržičani prijazno pokazali Lambergarjev grad cesarskemu slu, tako so tudi nam povedali, kje gre pot pod goro na Begunje. In naš Sorski Janez se je zahvalil Tržičanom tako, kakor cesarski sel:

Pozdravi jih, se vklone nizk',
Pa vdere kot nebeški blisk.

Mrak je legel na zemljo, ko priromamo v Begunje. Nič prijetna ni bila ta pot in Sorski Janez je bil tako slabe volje, da bi nas bil kmalu popustil. Nič ni pomagalo, da je Gestrin sipal citate, kakor bi jih bil iz rokava stresal. Imel je poseben dar, da si je skoro vsako lirično pesem zapomnil, ako jo je le enkrat prebral

Slovo Napoleonovo od vojakov.

ali slišal. Poezija nas ni ogrela in šele, ko je Sorski Janez v gostilni prigrizeval gorke klobase, se mu je polagoma povrnil njegov humor.

»Jožko bo plačal klobase, ker ni vedel za Frančkovo hišo, Visoški Janez pa nam bo preskrbel spalnico.«

Tako modruje Sorski Janez, Gustelj pa pristavi:

»In jaz bom plačal tebi klobase, kolikor si jih pojedel ,čez tarifo'.«

»Jaz pa Gustlju jezik, kolikor ga bo rabil ,čez tarifo'.«

»Danes smo že tako zabili en dan, ker smo šli čez Tržič v Bohinj in zato nimamo nobenega povoda, da bi zapravljali. Jaz predlagam, da gremo spat,« oglasi se Visoški in tako je bilo.

Hlapec nas pelje po nerodnih stopnicah na hlev. Ta pa je bil širok in dolg. Slame je bilo dovolj in skakali smo čez tramove,

kakor doma z vrha poda v svisli. Hlapec nas je zapustil vrh stopnic, mi pa smo bili v egiptovski temi. Pa kaj? Da je bilo le mehko.

Spanec nas je hitro potegnil v Morfejevo naročje in spali smo, da se je naredil dan.

Gustelj se je najprej vzravnaval po koncu in zrl skozi špranjo v beli dan.

»Alo, fantje, na pot!«

A glej — nobenega ni videl. Samo Francelj je stegal roki tam izpod podstrešja in klical:

„Zora puca — bit' če dana“ ...

Vsi smo tičali globoko v slami in samo Gustljeva glava se je svitala nad slamo. Nič se nam ni ljubilo vstajati. Le Gustelj, ki je bil vsak dan ob 5. že pri frančiškanih, je bil navajen zgodaj vstajati. Ali prekmalu je Gustelj začel vzdihovati:

»Kje pa so moji črevlji?«

Prebrskal je že vso slamo, pa jih ni našel.

Ko pa se Francelj dvigne, pogreši svojo mašno knjigo. Ni je mogel najti.

»Menda vendar nismo bili okradeni? Jaz pa listnico pogrešam. Lepa reč to!« se oglasi zopet Jožek.

Le jaz nisem ničesar pogrešal in pa Sorški Janez, ki se ni nič slekel. Visoški je samo čevlje sezul in jih položil pod zglavje — ali tudi teh ni bilo najti.

Kar se Sorški mene loti.

»Ti si to nalašč napravil, Dovič! Saj te poznamo!«

V tem najde Francelj svojo mašno knjigo in veselo začne deklamirati:

Vse imamo,
Pa ne znamo —
Le iščimo,
Da dobimo.

»Kako bo Dovič to naredil? Ali misliš, da je tako nespameten, da bo samo sebi izjemo delal? To je pri takih stvareh prvo, da sum odvrneš od sebe. Janez, misli, misli, pa dosledno,« pristavi Francelj.

V tem je Gustelj stopil na čevlje Visoškega Janeza. Pa si je mislil: Kdor prej pride, prej melje. In obuje čevlje Visoškega. Ravno prav so mu bili.

Naposled najde tudi svoje čevlje. In zopet je moral sezuvati čevlje.

Končno smo vendar poiskali svoje predmete. Tudi Jožek je našel svojo listnico.

Zamudili smo se dolgo. Sram nas je bilo, ko lezemo po stopnicah navzdol. Tam pri vežnih vratih je stalo neko dekle in se nam režalo v obraz. Sorški Janez je bil tako nasajen, da je kar predlagal:

»Kar tukaj-le za hlevom jo pobrišimo dalje. Bomo pa drugod zajutrkovali! Te slame tako ni treba plačati. Hlapcu dajmo vsak eno dvojačo, pa bo dobro!«

»Nič! Je preveč!«

Tako smo se pričkali, da smo bili že na cesti.

Jaz pa hitro skočim k vežnim durim in zakličem tisti deklini: »Pa Bog povrni za slamo!« In preden je mogla odgovoriti, sem jaz že korakal za drugimi po cesti.

»Zdaj sem jaz za vse plačal prenočišče, v prvi gostilni pa bo Sorški plačal zajutrek za vse. Najbolje je, da ima vsako uro to skrb drugi, kakor za skupni kovčeg.«

»Ne bo šlo, Dovič! Le jasen račun in za vse enak,« pravi Francelj.

»Kaj ne, tako jasen, kakor je bil danes, ker ste hoteli kar natihoma odnesti pete. Na ta način nas lahko še orožniki začno preganjati,« ugovarjam jaz.

»E, kaj, zavoljo slame nas ne bodo orožniki zalezovali, večerjo pa smo pošteno plačali,« odvrne Sorški.

»Se pozna, da imajo kaznilnico v Begunjah. Ni čuda, da je tudi na nas vplivalo to ozračje,« pristavi Visoški.

Ali v tem nam je že zopet pot delala preglavice. Povprašali smo sicer, kje se gre na Vrbo, pa nismo dobili nič gotovega odgovora.

Hodili smo, da še danes ne vem, kako in kod. Toliko pa še vem, da smo srečno dospeli do rojstne hiše pesnika Prešerna. Francelj se je ustavil in primerjal sliko rojstne hiše velikega pesnika v dunajskem »Zvonu«. Vse tako, kakor se je spominjal. Tiste stopnice pred hišo od obeh strani so nam bile všeč. Še bolj smo se razveselili, zagledavši na stopnicah postarno, krepko žensko, ki se nam je prijazno nasmejala.

»Tukaj je bil Prešeren rojen, kajneda?« povprašam jaz.

Ženska pokaže na spominsko ploščo v zidu.

»Vi ste pa najbrže sorodnica Prešernova?« povpraša Gustelj.

»Jaz sem pa njegova sestra,« odgovori nam.

Mi pa smo umolknili. Nihče ni več vedel kaj povprašati. Zatopljene v globoke misli nas popusti sestra pesnikova Alenka in odide v hišo. Jožek pa je slonel na ograji in čečkal nekaj v svoj zapisnik. Brž mu pogledam za hrbtom in berem:

»Alenka, srečna si, da imaš brata
Oj našega velikega Prešerna!«

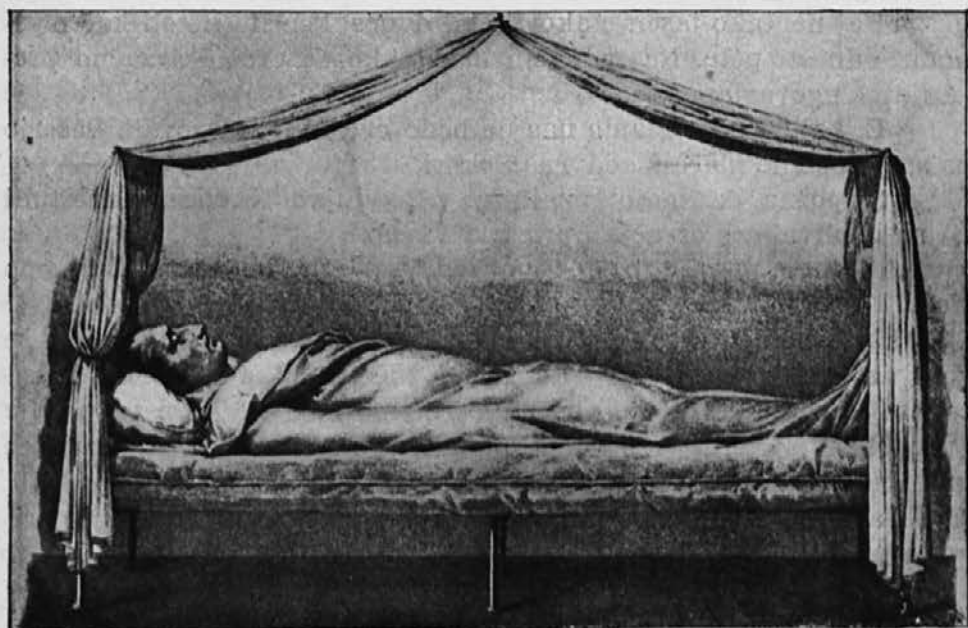
Prečitavši na tihem in uvidevši, kako se Jožek poti z vezavo rim, mu brž priskočim na pomoč.

»Svet kraj je, kjer stojimo, in vsakemu zavednemu Slovincu se mora srce napolniti s spoštovanjem, ko zre na ta kraj, koder je stopala noga Prešernova! Ali se ne spominjaš, kako piše Tomo Zupan

v lanskem letniku »Ljubljanskega Zvona« o dečku Prešernu?«¹ kara Francelj.

Jaz pa sem znal na izust začetek Zupanovega spisa, saj smo ga večkrat citirali.

»Kdo je deček, ki hodi po prikupni stezici iz Vrbe do Studenčic in nadaljuje svoj pot iz Studenčic proti Begunjskemu gradu starih Lambergov? Glej, ko je došel višini na rob... obrne se tužen. — Mal deček in tužen! Tužen, vprašaš, sredi tega nebeško lepega ozemlja? Da, dragi mladi bralec... tak nam je delež zemljanom. — In ta deček, ki se mu danes tako godi, tudi ni vsakdanje dete; on globlje umeva naravo, nego z ulic otrok — to je naš bodoči pevec Prešeren.«

Napoleonova vojaška postelja.

Med mojim recitiranjem je tudi naš »bodoči pevec« Fr. Gestrin opazoval z zadovoljnim srcem moj slovesni naglas.

Še en pogled na Ribičevo hišo in odrinemo dalje, Jožek še vedno z zapisnikom v roki.

»Nov pesnik se nam je rodil na okrilju Prešernove rodne koč«, vzklíkne Sorški Janez in zazdeha tako globoko, kakor bi v požirkih pil solnčne žarke.

Pot se je vlekla in splošno se je povdarjalo, da bi bilo dobro, poiskati kako senco. In smo jo poiskali, izvrstno senco; precej pod cesto, pod košatimi orehi.

¹ T. j. l. 1881.

V. Pauper studiosus . . .

Prilegalo se nam je v senci. Dobro so nam deli hladilni vetrci, ki so zibali orehovo perje, pa tudi orehov sadež. Žal, da ni bil že sv. Matevž, ko se orehi klatijo. Vendar se nam je obudila misel, kako bi si pomnožili svojo popotnico? Sorški Janez je zaželel, da bi rad potrkal na duri župnišča. Brž smo bili vsi zadovoljni z njegovim predlogom, da bi potrkali na vrata brezniškega župnišča, ki nam je tako prijazno gledalo izza košatega sadnega drevja. Le Farbarjev Francelj je nekaj godel in izjavil, da prosjačil ne bo.

»No, za poskušnjo,« pravim jaz, »bomo vsaj videli, kakšni so taki naskoki!«

In odšla sva najprvo jaz in Sorški. Pomenkovala sva se po potu, kako naj zastaviva besedo. In Janez je trdil z vso slovesnostjo svojega obličja, da se mora v župnišču latinsko govoriti.

»Pa naj bo,« pravim, dasi mi je že jako malo dišalo latinsko govoriti. »Prevajal bi bil še, prevajal, ako bi župnik položil na mizo kakega klasika, toda govoriti latinsko — to niso mačje solze.«

Ker pa je Janez vedel že za vse fraze ob taki priliki, mu nisem nič več ugovarjal, dasi je silil, naj jaz prevzamem vlogo govornika.

Župnišče se je smejalo pred nama v vsi razkošnosti. Zgodnja jabolka so ležala po tleh, hruške so rumenele za voglom in celo breskve so nama bingljale nasproti. Pogrkovala sva oba, ko stopiva v vežo, ko pa prideva vrh stopnic, sva že grčala. Velik pes se je vzel po koncu, ležeč pred durmi, in zarežal, da je nama hipoma vsa srčnost zbežala za hlačni pas. Preden sem prišel do sape, je Janeza zmanjkalo po stopnicah. Še zrem srpo črnemu kosmatincu v oči, ko se duri odpro in ženski obraz pogleda v vežo.

»Sultan, tiho! Kaj bi rad, fante?«

»Meni pa drugega ni prišlo na misel, kakor naučene besede:

»Reverendissime domine parochie, pauper studiosus sum, peto viaticum.« (Prečastiti gospod župnik, ubog dijak prosi podpore.)

Ženska se umakne, čez nekaj časa pa se zopet prikaže in z roko pokaže na sosedne duri.

Kaj sem hotel? Vesel sem bil tisti hip, da jo je Sorški Janez odkuril. Zakaj, le prehitro sem se zavedel, da sem kuharico pozdravil s polnim naslovom župnika. No, pa zanimala me menda ni, ker se je resno vedla. Potrkam torej na sosedne duri. Od znotraj se je začul tako močan »noter«, da sem kar zatrepetal in da je sultan glasno zarenčal. Vstopim.

Tlak se je svital kakor zrcalo, pisane preproge so ležale križem po tleh, zavese pri oknih so čarobno visele do tal in stene so žarele ob solnčnih žarkih. Izza pisalnika se dvigne suha, koščena postava in me nagovori:

»No, kaj?«

Zdaj sem že izpustil naslov, pretežak je bil za moje notranje razpoloženje.

»Pauper studiosus . . .«

»Eh, pojdi no, fantek! Kaj se boš pačil z latinščino? Saj vem, kakšni latinci ste zdaj dijaki! Kam pa greš?«

»V Bohinj,« odgovorim pohlevno.

»V Bohinj! Hm! No, pa povej to po latinsko in dobil boš cel tolarček od mene!«

Strah me je sicer minul pred prijaznim, dasi odurnim župnikom, toda ni me minul strah pred latinščino.

Župnik je videl mojo zadrego in je pristavil:

»Nič se ne boj! Samo nalogo reši! Imaš četrť ure časa.«

Župnik sede zopet k pisalniku in piše dalje. Meni so se čutnice pomirile in začnem misliti. Kar mi šine v glavo, da je dr. Mencinger v »Glasniku« nekod razlagal iz »valle vacchino« (Kravja dolina). Ker sem kot šestošolec obiskoval tudi laščino, mi je »Glasnikova« razlaga ostala v spominu. Samozavestno sem čakal konca četrť ure in ko župnik zavpije: »Quo vadis? No, ali bo kaj?« Tedaj se jaz modro odrežem:

»Profecturus sum vallem vacchinam.«

»Fant, dobro si odgovoril. V tebi tiči nekaj jezikoslovca. Tu imaš tolarček, pa dobro ga obrni! Kaj sam potuješ?«

»Imam še tovariše na cesti.«

»Torej srečno hodi.«

Ves srečen sem odhajal in še sultana sem srečal v veži. Kar težko sem se ločil od te nenavadne hiše in zdelo se mi je, da sem očaran, ko me pri vratih kuharica nagovori:

»Še malo tisto hruško ob potu potresi!«

»Je še eden zunaj, jo bo pa tisti,« odgovorim jaz in odidem. Moje srce se je tajalo radosti in zdelo se mi je, da se mi je kuharica ravnotako nasmejala, kakor mati, kadar so zadovoljno zrlji za mano.

Ravno premišljujem, kako in koliko bi povedal svojim sopotnikom, ko zagledam Janeza za gosto mejo.

»Quomodo?« (Kako je?) me vpraša.

»Pojdi se solit, transfuga! Saj ti bo žal!« In pokazal sem mu polno pest svojih dvojač, tolarčka mu pa nisem pokazal.

»Če je le res, Dovič!«

»V župnišče ti nikar ne hodi, pač pa lahko potreseš tisto-le hruško ob potu. Imam jaz dovoljenje za-te.«

»Kamor so šle dvojače, naj gredo pa še hruške,« odvrne Sorški in stopica za mano.

Tovariši pred orehom so željno pričakovali najine vrnitve.

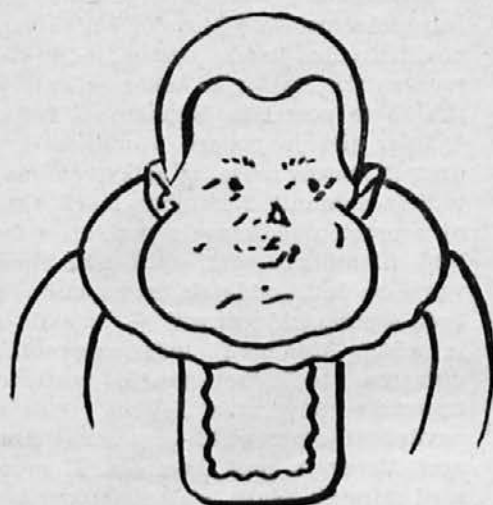
Jaz sem jim marsikaj povedal, vsega pa ne. Napotita se druga dva — Visoški Janez in Jožek.

(Dalje)

Drobiž.

Ilustriran besednjak.

Pomen besede »lep« **nekdaj**

in

sedaj.

Opomnja. Izraz lep je pomenjal prvotno: debel, tolst, rejen. Tak pomen je imel izraz ne le v našem jeziku, temveč tudi v drugih indo-evropskih jezikih. Pri raznih neciviliziranih narodih je lepota še dandanes združena z debelostjo.

Rešitev uganke v 7. številu »Mentorja«: Lev, ki pričakuje bogatega plena, je Bolgarska.

Prav so jo rešili dijaki: Iz Celja: Ivan Kodrič III., Leopold Sparhakel, Jož. Sparhakel, oba iz III. — Iz Gorice: Kristijan Mozetič V., Mil. Rekar V., Alb. Slokar, Alb. Rejec, Jos. Vrtovec, Fr. Vodopivec, Andr. Žigon, Jož. Žigon iz III., Fr. Munih I. — Iz Idrije: Filip Kumer III. real. — Iz Maribora: Fr. Brumec III., K. Gajšek, Pet. Kovačič, St. Ozmec, Prebevšek, Ant. Tomažič, Al. Žinkovič, iz II. Iz Novega Mesta: Fr. Pogačnik VIII., Merzel Ign. IV., Al. Bučar, St. Kuder, K. Matko, Jos. Videtič, iz IV., Mih. Kamin III., Al. Germovšek, Fr. Kampuš, Al. Kastelic, Cir. Lindič, Iv. Picek, Iv. Rožman, Anton Šušteršič, Iv. Šuštar, Iv. Tekavčič, Anton Terkul, Fr. Tux, vsi iz II.; Avg. Kernc, Jos. Lovšin, Metod Rauch, Silv. Skube, Viktor Trunkelj, vsi iz I. — Iz Št. Vida n. Lj.: Iv. Garin, Ant. Hočever, Jak. Pavlovčič, Lud. Skvarča, iz III.; Balanč, Bergant, Breznik, Drnovšek, Illovar, Jeras,

Jerina, Lavrič, Lesar, Markež, Mav, Oblak, Pegan, Pogačnik, Prijatelj, vsi iz II.; Bohinc, Cedilnik, Čampa, Debevec, Miklavčič, Lužovec, Požar, Schweiger, Tomažin, Tomc, Vodnik, Vrhovec, Zupane, Žgank, vsi iz I.

Katoliški verouk za realko, učiteljišče in dekliški licej. Prva knjiga: Verske resnice (dogmatika). Po I. in II. gimnazijski veroučni knjigi priredil dr. Ivan Svetina, prof. in kat. na c. kr. I. državni gimnaziji v Ljubljani. V Ljubljani 1913. 80. Cena vezani knjigi K 280. Glede učnih knjig se je v zadnjem času slovensko srednje šolstvo izredno visoko dvignilo. Za vse stroke so dobili dijaki v roke učne knjige, ki jih v lepi materinščini seznanjajo z važnejšimi znanstvenimi vprašanji. Vrsto teh novih slovenskih knjig so otvorile gimnazijske veroučne knjige, katerih prvo je spisal g. kanonik prof. dr. Svetina. Isti pisatelj je izdal letos tudi prvo knjigo »Katoliškega verouka« za tiste srednje šole, na katerih vsled krajše učne dobe verouka ni mogoče predelati tako teme-

ljito kot na gimnazijah. G. kanonik je bil več let tudi katehet na nekdanji ljubljanski višji dekliški šoli in iz izkušnje ve, da mladina, kateri podaja šola podobno izobrazbo kot gimnazijcem, tudi v verskih vprašanih potrebuje in želi temeljitejšega pouka nego ga ji more dati sam katekizem. Iz izkušnje pa tudi ve g. profesor, koliko je razločka med gimnazijo in tistimi šolskimi zavodi, na katerih učni načrt pouku o resnicah katoliške vere odmerja le eno leto. Svoje bogate izkušnje pri šolskem pouku je g. pisatelj pri sestavljanju nove veroučne knjige izvrstno porabil. Prva knjiga „Katoliškega verouka“ za realko, učiteljske in dekliške liceje je sestavljena iz dveh gimnazijskih veroučnih knjig, toda obsega le približno toliko strani kot tozadavna učna knjiga za V. gimn. razred brez berila, hkrati pa podaja dijakom in gojenkam, katerim je namenjena, toliko temeljitega verskega znanja, kolikor ga jim je treba, da se jim bodo razpršili dvomi in se jim bo utrdilo versko prepričanje, ki je temelj naši resnični sreči.

Dr. D.

Dr. Anton Faist, **cerkvene pesmi** za mešan zbor. Po prizadevanju prečastitega P. Hugolina je izdala graška »Styria« dva zvezka cerkvenih pesmi, seveda s slovenskim besedilom. Prvi zvezek (part. K 1-50, glasovi po 25 v) obsega velikonočne, binkoštno in Marijine pesmi, drugi zvezek pa (part. K 1-80, glasovi po 25 v) 12 Marijinih. Malo je takih zbirk, kakor je Faistova. Navadno so ti v zbirki vseč 3—4 pesmi. Po teh večkrat sežeš, druge se pa malokdaj ali sploh nikoli ne pojejo. V Faistovih zvezkih je ena pesmica kot druga enako ljubka in lepa. Nič novega, nič posebnega, a vse tako lepo, da se ne odtrgaš od harmonija, dokler ne preigraš vse. Po pravici pravi P. Hugolin: »Faistove pesmi se bodo pele vse, samo da jih pevovodje dobé v roke.« Toplo priporočamo.

V. Hybášek.

Dr. J. Šlebinger: **Slovarček slovenskega in nemškega jezika**. Zal. Katoliška bukvarna v Ljubljani. Cena K 1-20, vez. K 1-80. — Ta slovar je za šolske potrebe kakor ustvarjen. Tu se ne vrste besede brez oblik kakor v običajnih slovarjih, temveč so vse nepravilne oblike pri sklanjatvi in spregatvi posebej navedene.

Pristavljeno je tudi, je li glagol šibek ali krepek, se li tvori v preteklem času s pomožnikom haben ali sein. Kdor ni v nemščini posebno trden, mu bo slovar izvrstno služil.

Esperanto. Parkurbo esperanta (Esperantsko mesto). V Monakovem so ustanovili družbo, katere namen je sezidati esperantsko mesto; in kakor se kaže, se jim bo to posrečilo. Monakovski bankir Schuler jim je podaril 1 milijon kvadratnih metrov sveta, za zidavo pa imajo tudi že nabranih 2 milijona mark. Omenjen prostor nameravajo pozidati z malimi vilami, obdanimi z nasadi. Stanovanja se bodo oddajala samo onim, ki bodo esperantski govorili. — Pojavila se je misel, ustanoviti tudi esperantsko univerzo. Idejo so sprožili profesorji francoske univerze v Dijonu. Ondi so navdušeni esperantski profesor Boizac, prof. Meray in prof. Lambert. Ti profesorji prirejajo vsako leto tečaje, kjer predavajo v esperantu. — Zdravniki celega sveta se nameravajo združiti; ustanovili so društvo »Teko« (tutmonda esperantista kuracista asocio = svetovno esperantsko zdravniško društvo). Vsi naj bi med seboj občevali in pisali razprave v esperantskem jeziku. — Letos je 25 let, odkar je stopil dr. Zamenhof pogumno s svetovnim jezikom esperantom med svet. Ob tej priliki so izdali esperantisti svojo bojno himno, ki je tudi lepo komponirana. Začetek je tak-le:

Kantu, ho fratoj, laute kaj hore:
»Vivu l'Esperantismo!«
Regu nin sole, dolce kaj hore,
La amo . . . ne l'egoismo!
For la malamo, diable kreata!
For la milito de tio kauzata!
Venu la paco, de ni dezirata
Dank' al l'Esperantismo.

Avstrijski esperantisti bodo imeli sestanek v Gradcu od 11. do 13. maja. V prijaznem mestu Bernu v Švici pa bo od 24. do 31. avgusta deveti svetovni esperantski kongres. L. Erzin.

Zgodovinske anekdote. (Zbira profesor dr. V. Šarabon.)

Dobro jo je pogodil. Znano je, da Ludoviku XIV. nikdo ni smel ničesar omeniti o smrti ali pa starosti, hotel je biti vedno mlad. Nekoč vpraša slikarja

Mignarda: „Ali se ti ne zdi, da sem se postaral?“ — „Veličanstvo, na Vašem čelu čitam samo par zmag več.“

Veliki Condé (1621—1686) je bil v družbi. Neki nadut in nališpan gospodski smrkoliin je govoril neprestano o svojem »gospodu očetu« in svoji »gospo materi«. Condé pokliče služabnika in mu reče: »Moj gospod služabnik, recite mojemu gospodu kočijažu, naj vpreže moje gospode konje v mojo gospo kočijo.«

„Napoleonova maska.“

General Augereau in mumija. Gen. Augereau (ožró) je bil sicer jako hraber, a v zgodovini starega veka je bil kaj malo doma. Neki njegov pribočnik gre v Egipt. Pokliče ga k sebi. »V Egipt greste, čestitam! Slaba dežela. Prosim Vas za uslugo. Zadnje čase ne slišim govoriti o drugem, kakor o mumijah; no bene še nisem videl, to me jezi, tak sem kot gos. Ali bi mi hoteli prinesiti eno?« — »Na mojo besedo, general,« reče pribočnik.

Kmalu pride častnik iz Egipta nazaj. »Kaj je z mojo mumijo?« vpraša general. — »V veži je.«

Dva vojaka jo prineseta v sobo. Odvijeta jo, Augereau se skloni nad njo in si jo natančno ogleduje. Naenkrat plane kvišku in zakriči nad ubogim pribočnikom: »Kaj se norčujete iz starega generala. Ta mumija je vendar mrtva!«

Fin odgovor. Napoleon se je rad šalil; posebno ga je veselilo, če je mogel komu dokazati, kako malo zna dotični misliti. Bil je v Rouenu na ladji; obrne

se nenadoma k prefektu Beugnotu in ga vpraša: »Kako globoka je tukaj Sena?« — Beugnot je bil navajen na taka vprašanja; hitro mu pove dotično številko. — »In širjava?« Zopet natančen odgovor. Napoleon je malo vznemirljiv. »Koliko je hiš ob bregu?« — »Toliko.« — »In koliko ptic gre sedaj tod mimo?« — »Ena sama, Veličanstvo, kraljica ptic, orel!« — Napoleon je bil zadovoljen, smehljaj se je.

Naše slike. Zgodovina pozna dva velika dogodka, ki sta na mah preobrazila lice Evrope: preseljevanje narodov in Napoleonovo cesarstvo. Prvo je bilo delo narodov in kot tako ustvarilo obliko, ki je vdihovala življenje srednjemu veku in novejši dobi. Francosko cesarstvo, ki je je obudil k življenju mogočni Bonaparte, je pa bilo delo le enega moža in zato je ostalo brez trajne vrednosti. To je bil le efemeran dogodek, ki ni zapustil drugih sledov ko spomin v analih zgodovine. Odkar je bil proglašen Napoleon za dosmrtnega konzula, ni moglo spati njegovo slavohleplje. V duhu mu je vstajala »sveta« Francija in cela Evropa, ki naj bi jo krmaril Napoleon-cesar. Njegovi najzvestejši prijatelji so kmalu uganili visokoleteče načrte Korzijca, zato so mu pripravljali pot v angleških in francoskih časniki, pri ljudstvu in vojaštvu. Zastopniki demokratične francoske republike so se po letih groze in klanja povrnil k stari devizi: *εὐς κοίρανος ἔστω, εὐς βασιλεύς!* Z besedami polnimi hvale in neodkritega laskanja je izročil Cambacérès dne 18. maja 1804 v Saint Cloud Napoleonu listino, ki ga proglašala za francoskega vladarja. Bogoljubni cesarici Jozefini so ob tej priliki zalile obraz solze ginjenosti, Napoleon se je pa že uro pozneje samozavestno pobahal: »Dobil sem igro. Našel sem francosko krono na tleh ležečo ter jo pobral s konjico svojega meča.« In z mečem se je res igral dalje tudi kot cesar. Že leto pozneje — dne 2. decembra 1805 — je iznova proslavil svoje ime v bitki pri Austerlitzu, ki jo imenuje zgodovina tudi »bitka treh cesarjev«. Ob 8. uri zjutraj so vzdramili prvi streli dunajsko-moravsko ravnino, pokrito s snegom, zavito v gosto meglo. Nasproti 85.000 Av-

strijcem je stalo 65.000 Francozov. Združeni Avstrijci in Rusi dolgo vzdržujejo napad. Tu pa priskoči Francozom na pomoč sloveče »avsterliško solnce«, ki prodere gosto meglo in odgrne Francozom neštete čete sovražnika. Ko je odbila ura dve popoldne, je krilo bojno polje 12.000 Rusov in 9000 Francozov. Celo hladnokrvnemu Napoleonu se je izvil vzdih ob pogledu na odprte grobove junaških borilcev. Tri leta pozneje so Francozi že zopet stali na avstrijskih tleh. Dne 13. maja 1809 je kapituliral Dunaj, toda eden najhujših spopadov celega stoletja se je bil pri vasi *Aspern*. Že 22krat je naskočila Napoleonova pehota to važno postojanko. Zastonj! Kakor nekdanj Napoleon pri *Arcole*, tako je pograbil nadvojvoda *Karl* pri *Aspernu* zastavo in zdirjal ž njo na brzem vrancu med prve vrste. Dan 22. maja je zapisan v avstrijskih analih z zlatimi črkami. Med prvimi je bežal Napoleon v čolnu preko Donave, kamor mu pa Avstrijci zaradi pomanjkanja ladij niso mogli slediti. Vendar ta poraz Napoleona ni potrl. Med tem, ko je hitel nadvojvoda *Ivan* preko *Predila*, da se združi s *Karlovo* vojsko, je dal Napoleon pri otoku *Lobau* napraviti šest mostov, da tako zavaruje hrbet svojim vojakom. 1200 izvedenih tesarjev in pomorščakov je prišlo iz *Antverpna*, ki so delali noč in dan, dočim je Napoleon sam nadzoroval delo. Avstrijci, ki so taborili na desnem bregu Donave, dolgo niso znali, kaj da Napoleon name-rava. Most so namreč Francozi zložili in postavili šele tedaj, ko so bile vse most-nice obdelane in pripravljene. Da bi jih pri postavljanju mostu Avstrijci ne ovi-rali, je razpostavil Napoleon ob donav-skem bregu topništvo, ki je uspešno od-bijalo napade avstrijske pehote. Mostovi so bili pravo mojstrsko delo. Eden iz-med teh se je vzpenjal preko Donave na 60 lokih in bil tako širok, da so šli lahko trije vozovi vzporedno po njem. Ko je bil most dograjen in je Napoleon koncentri-ral svojo vojsko na levem bregu Donave, se je vršila dne 5. in 6. julija znamenita

bitka pri vasi *Wagram*. Prvi dan je Avstrijcem obetal zmago, drugi dan pa je Napoleon prodril avstrijsko pehoto in tako prisilil Avstrijce h kapitulaciji. Po ponesrečenem pohodu na Rusko in po-razu pri *Leipzigu* je jela Napoleonova zvezda ugašati. Napoleon sam je zatrje-val, da so se ga Francozi naveličali. Zato ni čuda, da ga je skoraj isti senat, ki mu je pripomogel do slave, strmoglavil tudi v propast, ko ga je poslal na otok *Elbo* v pregnanstvo. Ganljiv je bil prizor, ko se je v gradu *Fontainebleau* dne 20. aprila 1814 v prisrčnem nagovoru po-slovil ponosni *Bonaparte* od svo-jih *grenadirjev*: »Generali, čast-niki, podčastniki in prostaki moje stare garde, ključem vam: Zdravstvijte! V teku dvajsetih let, ko sem bil vaš poveljnik, sem bil zadovoljen z Vami in sem Vas ob vsaki priliki našel na potu slave in časti. Odslej naprej hočem popisati Vaše velike čine. Vseh Vas ne morem pritis-niti na svoje srce, toda objel bom Va-šega generala. Stopite k meni, general *Petit*, podajte mi orla, da ga poljubim. Dragi orel, naj odmeva ta poljub v srcu vseh junakov. Zdravstvijte, moji otroci, zdravstvijte! Moje misli bodo vedno pri Vas. Ohranite mi veren spomin!« Ko se je prihodnje leto povrnil v *Pariz*, je še enkrat ogrnil kraljevi škrlat, ki ga je po sto dneh moral za vedno odložiti. Nje-ga, ki se je igral z življenjem milijonov človeških src, so že 7. avgusta leta 1815 odpeljali na angleški ladji »*Northumber-land*« na otok sv. *Helene*, ki mu je šest let pozneje ponudil hladen grob. Že leta 1819 je začel glodati na njegovem oprsju želodčni rak. In ko je šesta pomlad bila v najlepšem cvetju, je Napoleon izdih-nil svojega velikega duha (5. maja leta 1821). V samotni dolini so zagrebli nje-gove ostanke, ki so jih pozneje prepe-ljali v *Pariz*. Na otoku sv. *Helene* pa stoji še danes preprost kamen in vrba žalostinka, ki kažete mesto, kjer je prvotno počival največji monarh, ki je kdaj vžsel na obzorju občne povestnice.

Dr. Fr. Trdan.

Ljubljana, Sv. Petra cesta 23.

K. A. KREGAR,

trgovina z usnjem
na debelo in drobno

Bogata zaloga razno-
vrstnega usnja in črev-
: ljaraskih potrebščin :

:: Glavna zaloga ::
„SAVA“-kreme
v koristi obmejnim Slovincem!

Zajec & Horn,

Ljubljana, Dunajska cesta 73.
Telefon št. 73.

Beton in železo-beton.

Fundamenti, stropovi, mostovi, vzdava turbin, stopnice, tlakovi, ksilolit,
cevi za kanale. Umetni kamen (okrasni za façade, obh. mize, balustrade).

Priporočljiva domača tvrdka!

Podpisani izjavljam v imenu stavbnega odbora za kidanje nove
cerkve v Šmihelu pri Žužemberku, da je gospod

Rajko Sušnik, umetni steklar v Šiški

napravil v imenovani cerkvi enajst novih oken, krásno in umetno v
gotakem slogu, v splošno zadovoljnost in po kmerani ceni ter je zato v
svoji stroki vreden najboljšega priporočila.

Za stavbni odbor:

V Šmihelu, 12. avg. 1900.

Frančišek Gabrišek, župni uprav.

Trgovina oljnatih barv, firmežev in lakov ter vseh v to stroko spadajočih predmetov.

Brata EBERL slikarja napisov, pleskarska mojstra
Miklošičeva cesta 4, naspr. „Uniona“.

Prigovorata se proč. duhovščini in p. n. občinstvu v vsakem oziru kot priznana solidna trdika.

Knjigoveznica „Katal. tiskovnega društva“
v Ljubljani se priporoča

v izvršitev vsakovrstnih knjigoveških del.

Knjižnicam znaten popust. — — Solidno delo, zmerno ceno.

Luka Vilhar, urar, Ljubljana, Kopitarjeva ulica štov. 4

prigovora pročastiti duhovščini in občinstvu svojo veliko in bogato zalogo priložnostnih daril kot ure, verižice, uhane, zapestnice po najnižjih cenah. Za solidno in točno postrežbo se jamči.

Nizke cene!

Priporoča se

Velika zaloga

trgovina s klobuki in čevlji

Ivan Podlesnik ml., Ljubljana, Stari trg št. 10.

V zalogi ima tudi telovadne čevlje, hlače, srajce, čepice, pasove, snauke za uniforma.

Prodajalna „Katal. tisk. društva“ (H. Nieman) v Ljubljani

prigovora svoje bogate zaloge

šolskih in pisarniških potrebščin,

kakor: raznovrstni papir, zvezke, notna, razne zapisalke, kopirne knjige, belake in pisarniške mape, pisala, radirka, brnilo, gumi, tintnike, ravnila, trikote, šestila, barva, šepila, raznovrstne razglednice in devocijonalije.